
THE NEED FOR THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP SKILLS AMONG YOUTH IN THE PELAGONIA REGION

Sasho Dodovski

Mladinski kulturen centar, Bitola, Republic of North Macedonia, sasodod@yahoo.com

Monika Markovska

FIKT, University St. Kliment Ohridski, Bitola, Republic of North Macedonia

monika.markovska@uklo.edu.mk

Abstract: In recent years, entrepreneurship has gained importance as a way of encouraging employment opportunities, strengthening economic competitiveness, and promoting local and regional development. Interestingly, entrepreneurship has been adopted as a strategic approach to facilitate economic participation among young people. Involvement in entrepreneurship makes it possible to increase self-confidence, achieve economic independence, and move away from the edge of poverty. It also creates employment opportunities that lead to economic growth and development. Despite the advantages offered by entrepreneurship, it seems that in the Pelagonian region, where the research is implemented, entrepreneurship is still not seen as a career option. The purpose of the research is to map the target group for the structuring of the activities in the direction of improving employment opportunities and encouraging young people to actively engage in job creation. Creating entrepreneurs is a serious challenge and requires a great deal of commitment on the part of policymakers and educators. An environment that supports entrepreneurship, innovation, and entrepreneurial behavior is also needed. For this purpose, there is a need to formulate a systemic-strategic approach for creating and encouraging an entrepreneurial culture and entrepreneurial behavior among young people.

Keywords: entrepreneurship skills, youth, creativity, critical thinking, employment.

ПОТРЕБАТА ОД РАЗВОЈ НА ПРЕТПРИЕМАЧКИ ВЕШТИНИ КАЈ МЛАДИТЕ ВО ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН

Сашо Додовски

Младински културен центар, Битола, Република Северна Македонија, sasodod@yahoo.com

Моника Марковска

ФИКТ, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола, Република Северна Македонија,

monika.markovska@uklo.edu.mk

Резиме: Во последните години претприемништвото добива на значење како начин на поттикнување на можностите за вработување, зајакнување на економската конкурентност и промовирање на локалниот и регионалниот развој. Интересен е фактот што претприемништвото е усвоено како стратески пристап да се олесни економското учество кај младите. Вклучувањето во претприемништвото овозможува да се зголеми самовербата, да се постигне економска независност и отргнување од работ на сиромаштијата. Исто така, се создаваат можности за вработување кои водат кон економски раст и развој. И покрај, предностите што ги нуди претприемништвото, се чини дека во Пелагонискиот регион, каде што се реализира истражувањето, сеуште на претприемништвото не се гледа како на кариерна опција. Целта на истражувањето е мапирање на целната група за соодветно структурирање на активностите во насока на подобрување на можностите за вработување и поттикнување на младите луѓе активно да се вклучат во процесите за креирање на работни места. Создавањето на претприемачи претставува сериозен предизвик и бара голема посветеност од страна на креаторите на политики и едукаторите. Исто така, е потребно опкружување кое го поддржува претприемништвото, иновациите и претприемничкото однесување. За таа цел се наметнува потребата од формулирање на системско-стратески пристап за креирање и поттикнување на претприемничка култура и претприемничко однесување кај младите луѓе.

Клучни зборови: претприемачки вештини, млади, креативност, критичко мислење, вработливост.

1. ВОВЕД

Претприемачкото оспособување, во најширока смисла, треба да се третира како збир од знаења и вештини кои им се потребни на младите луѓе за успешно делување и функционирање на пазарот, од една страна и на невработените, од друга, кои преку стекнување на вакви знаења и вештини би биле поконкурентни на

пазарот на труд. Во овој контекст, од круцијална важност е прилагодувањето на образовниот систем кон новонастанатите потреби, во услови на пазарна економија, а со основна цел за деловно, пазарно и претприемничко оспособување на населението, со посебен фокус на младите луѓе. Развојот на претприемачкиот начин на размислување и на претприемачката филозофија може да се поттикнуваат кај младите генерации уште од училишна возраст. Современото претприемништво ги привлекува поединците да ги ангажираат своите капацитети и способности за креирање на нови производи/ услуги кои ќе бидат конкурентни на пазарот. Започнувањето на нов деловен потфат претставува неизвесно преземање и нестабилен процес кој бара силно развиен ментален модел, овозможувајќи му на претприемачот да помине низ процесите на осмислување и одлучување. Претприемачкото образование им овозможува на поединците да ги развијат потребните вештини и знаења, како и способности да ги препознаат релевантните можности и ризици. Затоа, се наметнува потребата од примена на ефективни алатки за учење на претприемништвото. Претприемништвото претставува посебен начин на размислување и се поврзува за поединечна акција и иницијатива. Претприемачите од друга страна пак, се дефинираат како организатори на работата, личности кои имаат претприемачки дух, се креативни и се соочуваат со ризиците. Претприемачите се личности кои се храбри да преземат ризик за да можат својата идеја да ја претворат во реалност. Особините на претприемачите може да бидат вродени или стекнати. Потребните карактеристики на личноста која сака да формира свој сопствен бизнис се: визија, поседување знаења и вештини, храброст и флексибилност, самодоверба, одлучност, енергија, доследност, оптимизам, иницијатива, иновативност и креативност, ориентираност кон резултати итн. Но, едни од најважните претприемачки вештини кои треба да се развиваат на континуирана основа кај младите жени се: креативноста, критичкото мислење, тимската работа и мотивацијата.

2. ПРОБЛЕМСКО- ПРЕДМЕТНА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Проблемот кој се разработува во истражувањето се однесува на младинското претприемништво како функционален модел и можност за вработливост на младите луѓе во Пелагонискиот регион. Во текот на последните години се посветува големо вниманиена предизвиците со невработеноста, особено на младите луѓе и трошоците што се наметнуваат како резултат на невработеноста. Факт е дека решавањето на овој предизвик бара координирани и усогласени дејствија на сите засегнати страни за да може да се добие мерлив ефект врз положбата на младите луѓе на пазарот на труд. Оваа анализа претставува обид објективно да се прикажат предизвиците и можностите со кои се соочуваат младите во Пелагонискиот регион, особено во делот на невработеноста, вработливоста, претприемништвото и општественото вклучување. Невработеноста на младите луѓе е главен интерес на Пелагонискиот регион. Различните политики кои имаат за цел да ја намалат младинската невработеност генерално се однесуваат кон подобрување на претприемачкото образование. Денес, Пелагонискиот регион се соочува со сериозен предизвик во однос на невработеноста на младите луѓе. Исто така, се соочува со сериозни предизвици да креираат пристопни и одржливи работни места за младите луѓе кои секоја година влегуваат на пазарот на труд. Неуспехот да се интегрираат младите луѓе на пазарот на труд има негативно влијание врз економскиот просперитет на заедницата. Невработеноста на маргинализираните групи, со посебен фокус на младите е еден од најтешките социо-економски проблеми. Високата стапка на младинска невработеност со себе повлекува низа други проблеми: сиромаштија, социјален ризик, социјална несигурност што води кон низок квалитет на живот на младите луѓе. Креирањето поволна клима и механизми на пазарот на труд ќе резултираат со поттикнување и охрабрување на инвестициите и креирање на нови работни места. Пелагонискиот регион работи во насока на изградување на заедница во која сите граѓани ќе имаат еднакви можности за личен развој и напредок. Во тој контекст, за да може да се подобри социо- економскиот статус и социјалната инклузија генералната претпоставка се темели на ставот дека: стратегискиот пристап за поттикнување на економско учество на младите луѓе во претприемачкото образование ќе резултира со подобрување на нивна интеграција на пазарот на труд. Решавањето на овој проблем не подразбира еден модел туку повеќе различни пристапи за постојано, повремено и привремено вработување. Еден од моделите кои во последните години дава значајни резултати е претприемништвото и социјалното претприемништво. Претприемачи- станува збор за луѓе кои покажуваат ентузијазам, добрите, потенцијални идеи да ги трансформираат во успешна бизнис приказна. Тие се клучот на просперитетна економија. Еден од најважните приоритети на општините во Пелагонискиот регион е да се стимулира желбата кај невработените да станат претприемачи, бидејќи тие се економската ДНК која е потребна за да се изгради иновативноста и конкурентноста на државата. Создавањето на претприемачи е еден од главните чинители во создавањето на претприемачкото општество. Но, притоа особено е важен фактот, општините да дадат голема поддршка во развојот на претприемништвото, поради тоа што поседува човечки капитал кој што го прифаќа претприемачкото однесување. Во последно време,

многу се зборува за претприемачите и претприемништвото како глобален феномен. Но, најголем дел од истражувањата покажуваат дека претприемачите се најважните актери во претприемачкиот процес. Се поставува прашањето, дали ги знаеме кои се тие луѓе и што треба да прават? По што се слични и по што се разликуваат? Претприемачите може да се карактеризираат како личности кои се подготвени да преземаат личен ризик, да воведуваат нови идеи и технологии како и да преземаат нови, профитно насочени економски активности. Претприемачот е иноватор, кој во новото гледа предизвик и добивка. Претприемачот вложува капитал и време, вработува други луѓе, осмислува деловни проекти, ги реализира и контролира, за да на крај оствари добивка. Во последно време на претприемништвото сè повеќе се гледа дека може да биде генератор на развој кој ќе ги искористи иновативните потенцијали кои постојат во претходно наведените слоеви на популација, што значи претприемништвото станува сè повеќе поврзано со работата на пазарот и можностите за зголемување на социјалната кохезија по пат на самовработување на ранливите категории. Заправо, младите претставуваат група која по својата природа е иновативна, динамична и отоврена за нови општествени и технолошки промени и по пат на претприемачко делување може делумно да се ублажат негативните влијанија ги има глобализацијата врз положбата на младите на пазарот на труд и како последица се појавува нивно маргинализирање.

3. СОЦИО- ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ НА (НЕ)ВРАБОТЕНОСТА КАЈ МЛАДИТЕ

Во последната деценија, вработувањето на младите добива се поголема важност во агендата за развој на Република Северна Македонија. Заложбите за продуктивна вработеност и пристојна работа за сите млади луѓе е приоритет во работењето на Пелагонискиот регион. Покрај одредено ниво на напредок, ефективното спроведување на успешен пристап за вработување на младите, сеуште останува предизвик. Меѓутоа, факт е дека продуктивното вработување и пристојната работа за младите не може да се постигне преку изолирани интервенции. Се наметнува потреба од системско- кохерентен пристап и целни интервенции кои ќе им помогнат на младите луѓе да ги надминат бариерите со кои се соочуваат при влезот на пазарот на труд. Особена важност се дава на партнерството при справувањето со предизвикот на невработеноста. Факт е дека главната улога ја има државата но, потребно е усогласено делување и координација меѓу различните владини институции и агенции, на национално и локално ниво. Но, потребна е поддршка од општеството во целина, односно, од приватниот и граѓанскиот сектор.

Според податоците на Државниот завод за статистика, вкупното население во Република Северна Македонија изнесува 1 836 713 жители, додека вкупното население во Пелагонискиот регион изнесува 210 431. Работоспособното население според економската активност за 2021 година е прикажано во табелата 1.

Табела 1. Работоспособно население според економската активност 2022

Возраст	Вработени	Невработени	Неактивно население
	2022	2022	2022
15-19 години	3220	2951	96853
20-24 години	36907	16405	52961
25-29 години	71207	18147	24548

Извор: Државен завод за статистика,

https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_PazarNaTrud_RabotoSposobnoNaselenie/080_PazTrud_Mk_RabNas_ml.px/table/tableViewLayout2/

Од табелата 1 може да се види дека во 2022 година вкупниот број на вработени млади лица на возраст од 15-19 години изнесува 3220, додека на возраст од 20-24 години изнесува 36907 и на возраст од 25-29 години изнесува 71207. Вкупниот број на млади невработени луѓе на возраст од 15-19 години изнесува 2951 додека на возраст од 20-24 години изнесува 16405 и на возраст од 25-29 години изнесува 18147. Во 2022 година, податоците покажуваат дека вкупниот број на неактивно население на возраст од 15-19 години изнесува 96853, на возраст од 20-24 години изнесува 53961 и на возраст од 25-29 години изнесува 24548. Табелата 2 што следи во текстот дава преглед на работоспособното население според економска активност, возраст и пол во 2022 година.

Табела 2. Работоспособно население според економската активност, возраст и пол 2022

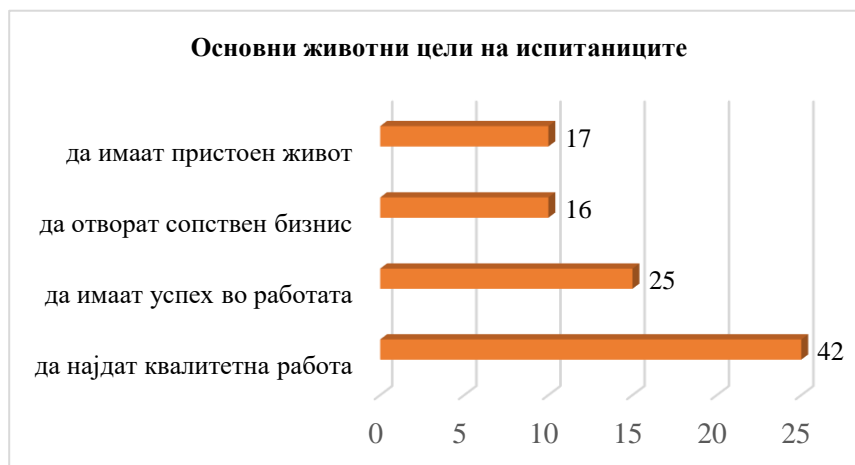
Работоспособно население според економската активност, полот и возраста, по години									
		2022							
		Вкупна работна сила		Вработени		Невработени		Неактивно население	
		Мажи	Жени	Мажи	Жени	Мажи	Жени	Мажи	Жени
Работоспособно население	15-19	4577	1594	2404	816	2173	778	48325	48528
	20-24	34018	19294	24807	12099	9211	7194	20390	32571
	25-29	50552	38802	39292	31915	11260	6887	7762	16787

Од табелата 2 може да се заклучи дека во 2022 година вкупната работна сила на возраст од 15-29 години изнесува 148837, од кои 89147 се мажи, додека 59690 се жени. Вкупниот број на вработени млади луѓе на возраст од 15-29 години изнесува 111333, од кои 66 503 се мажи и 44830 се жени. Вкупниот број на невработени млади луѓе на возраст од 15-29 години изнесува 37493, од кои 22 644 се мажи и 14859 се жени. Редуцирањето на младинската невработеност е еден од главните предизвици со кои се соочува Република Северна Македонија. Имајќи го во предвид процентот на невработеност се наметнува потребата од фокусирање на напорите во насока на креирање на работни места за ранливите категории преку претприемништво.

4. АНАЛИТИЧКИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ОД АНКЕТИРАЊЕ НА МЛАДИ ЛИЦА ОД 18-29 ГОДИНИ

Младоста претставува еден од клучните периоди во животот кога младите луѓе започнуваат со реализација на своите соншта, ја стекнуваат својата економска независност и го наоѓаат своето место во општеството. Но, оваа група на млади лица се карактеризира со ранливост од аспект на работните места, што резултира со нивна маргинализација. Со цел да се идентификуваат нивните ставови, потреби и мотиви за вработување и/или пак предиспозиции за отворање на сопствен бизнис, направено е анкета на оваа таргет група. Прашањата кои се опфатени во анкетниот прашалник вклучуваат прашања кои се однесуваат на демографските карактеристики на испитаниците, искуство со вработување, обука и образование, причини за неактивност на пазарот на труд, секојдневни навики и персонални релации, како и ставови и размислувања за претприемништвото. На графиконот 1 се прикажани основните животни цели на испитаниците.

Графикон 1. Основни животни цели на испитаниците

Извор: сопствено истражување

Од графиконот 1 јасно се гледа дека основните животни цели на испитаниците се да имаат квалитетна работа (42%) и да имаат успех во работата (25%). Но, не се занемарува ниту желбата да започнат свој сопствен бизнис (16%). Но, факт е дека дел од испитаниците сакаат да имаат пристоен живот (17%). Значајни се сознанијата дека основната цел на испитаниците е да имаат работа, бидејќи сметаат дека работата ќе овозможи да имаат подобар и поквалитетен живот. Од аспект на мислењето на вработувањето

младите сметаат дека работата е особено важен и значаен аспект во нивниот живот, бидејќи од работата зависи нивната иднина. Тоа значи дека работата ќе им овозможи финансии кои понатаму ќе можат да им користат да се средат во семејниот живот, да го решат станбеното прашање, да одат на патувања и сл. односно, работата претставува основа за поквалитетен и поулав живот во иднина.

Во однос на размислувањето за започнување на свој сопствен бизнис, добиените податоци се прикажани на графиконот 2, што следи.

Графикон 2. Размислување за започнување сопствен бизнис на таргет групата на млади луѓе од 18-29 години

Од графиконот 2 може да се види дека 47% од испитаниците размислувале за основање на сопствен бизнис. Тоа значи дека имаат идеи но, не знаат како да го направат тоа. Исто така не знаат каде може да се стекнат со знаења и вештини за отворање на сопствен бизнис. Но, во секој случај сметаат дека Интернетот е значаен ресурс за нив и може да најдат се што им треба. Не е за занемарување ниту процентот од 35% од испитаниците дека не размислуваат за основање на сопствен бизнис, додека 18% не се изјасниле по однос на прашањето. Во секој случај, сепак има поле на делување кај младите луѓе да се поттикне размислувањето за основање на сопствен бизнис. Од аспект на обуките сите испитаници се изјаснија дека досега не посетувале никакви обуки но, би сакале да посетуваат обуки од различни области каде што ќе може да стекнат нови знаења. Сакаат да посетуваат обуки за ИТ технологии, менаџмент, креативност, финансии, претприемништво но, и обуки во странство. Исто така, треба да се спомене дека испитаниците сметаат дека обуки може да најдат во невладините организации. Од аспект на информации за обуки сакаат да добиваат информации на маил или на телефон.

Од мотивациските фактори, дистрибуцијата на одговорите дадени од страна на таргет групата се прикажани во графиконот 3.

Графикон 3. Мотивациски фактори за започнување сопствен бизнис на таргет групата на млади луѓе од 18-29 години

Основните мотиви за започнување на сопствен бизнис од страна на младите луѓе се можностите за профит, повисоката плата и заработувачка, со што се согласуваат 63% од испитаниците. 20% од испитаниците сметаат дека еден од мотивите за започнување сопствен бизнис е самостојноста во работењето, додека 12% сметаат дека е флексибилното работно време. Но, и слободата во донесувањето одлуки има улога како мотиватор за основање свој сопствен бизнис, со што се согласуваат 5% од испитаниците. Оттука може да се заклучи дека сите испитаници го потврдуваат фактот дека повисоката плата и заработувачка претставува важен мотив при размислувањето за започнување на сопствен бизнис. Според испитаниците, решавањето на егзистенцијалното прашање претставува, исто така, мотив за започнување на сопствен бизнис.

Иако е важно да постојат соодветни социоекономски, правни и културни услови и амбиент во кој ќе може да се реализираат личните особини на потенцијалните претприемачи, најпрво е потребно да се идентификува дали и во која мера во Пелагонискиот регион постојат луѓе кои имаат потенцијал да станат претприемачи и истите да се поддржат во реализацијата на нивните идеи. И покрај личните карактеристики кои претприемачите треба да ги поседуваат, потребно е да се развиваат специфични вештини кои им се потребни за реализација на сложената дејност на претприемништвото. Вештините им се потребни на претприемачите за да може идејата да ја трансформираат во реалност, додека знаењето им е потребно да ја разберат идејата во целост.

ЗАКЛУЧОК

Младинското претприемништво ќе се развива преку создавање на претприемачи- креатори на организации чија основна цел ќе биде да остварат развој на организациите со помош на раст и развој на бизнисот, кој ќе се мери преку раст на профитот и бројот на вработени. Тоа може да се направи преку фокусирање на напорите кон:

- Достапност на неформално образование за претприемништво и „меки вештини“ како и преквалификација и доквалификација со цел да се обезбеди континуирана конкурентна работна сила;
- Поттикнување на претприемачко образование и учење, студентска практика и волонтерство како модели за стекнување професионално искуство со цел побрза интеграција на пазарот на труд;
- Поддршка на провајдерите на обуки на неформално образование за достапна понуда за обуки за „меки вештини“ и младинско претприемништво.
- Развој на концептот карактерно претприемништво (trait- based approach of entrepreneurship), каде што фокусот ќе биде ставен на индивидуалците и нивните лични диспозиции, особини и карактеристики да станат претприемачи;
- Промоција на концептот на социјално претприемништво и изработка на локална стратегија за женско претприемништво, социјално претприемништво и младинско претприемништво;
- Развивање на тренинг модули за претприемништво и социјално претприемништво за ранливи категории;

Во контекст на тоа, се наметнува потребата од развој на модел на претприемачки успех, кој ги вреднува елементите на личните карактеристики на поединецот, вештините, стратегијата и релевантното опкружување. Вака разгледуваниот модел ќе резултира со фокусирање на сите напори на трите основни елементи во претприемачкиот процес и тоа: претприемач, бизнис можности и ресурси. Клучот на успехот лежи во реалната проценка на сопствените предности и недостатоци (во однос на конкуренцијата), проценка на потенцијалните пазарни можности и проценка на потребните ресурси. Станува збор за итеративен процес кој е заснован на системот „обиди и грешки“, воочување на постоечките пропусти и начини за тие пропусти да се отстранат.

РЕФЕРЕНЦИ

- Azhar Nasih Ulwan, A., N. (2019). The Role of Young Entrepreneurs in Labor Absorptions and its Implications to Family Economic Resilience. Research Horizon, DOI: <https://doi.org/10.54518/rh.1.1.2021.16-27>
- Amirhossein, M., Moghaddam, K., Cloninger, P., & Cullen, J. (2023). A cross-national study of youth entrepreneurship: The effect of family support. https://www.researchgate.net/publication/355914134_A_cross-national_study_of_youth_entrepreneurship_The_effect_of_family_support
- Doga-Mirzac, M. (2017). Promotion of Young Entrepreneurs for Development Small and Medium Business, Valahian Journal of Economic Studies. Volume 8 (22). Issue 2

- Egorov, E., E., Lebedeva, T., E., Prokhorova, M., P., Shobonova, L., Y., & Bulganina, S., V. (2021). Youth Entrepreneurship: Motivational Aspects and Economic Effects. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 272 (2019) 032129 IOP Publishing doi:10.1088/1755-1315/272/3/032129
- Hincapié, A. (2020). Entrepreneurship Over The Life Cycle: Where Are The Young Entrepreneurs?, International Economic Review, <https://doi.org/10.1111/iere.12436>
- Papulová, Z., & Papulab, J. (2019). Entrepreneurship in the Eyes of the Young Generation. Published by Elsevier B.V. This is an open-access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
- Shaw, K., & Sørensen, A. (2022). Coming of age: Watching young entrepreneurs become successful. Labour Economics. Volume 77. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2021.102033>
- Umakanth, S., & Avinash, R., D. (2023). Young Entrepreneurs & the Challenges and Barriers while Scaling Up. International Journal of Novel Research and Development (www.ijnrd.org)
- Wardana, W., L., Handayati, P., Narmaditya, B., S., Wibowo, A., Patma, T., S., & Suprajan, S., E. (2020). Determinant Factors of Young People in Preparing for Entrepreneurship: Lesson from Indonesia. Print ISSN: 2288-4637 / Online ISSN 2288-4645 doi:10.13106/jafeb.2020.vol7.no8.555
- Wirawan, R. (2020). Young Entrepreneur, Parental Socioeconomic Status, and Financial Literacy: Does Supply Chain Mediate Entrepreneurship Education?, <http://dspace.uc.ac.id/handle/123456789/3152>